

Om 2/

Troubadourernes Poesi.

Litterärhistoriskt Utkast,

med Vidtberömda Philos. Facultetens
tillstånd

under inseende

af

Professorn i Ästhetiken och Vitterheten

MAG. PEHR DANIEL AMADEUS ATTERBOM

Riddare af Kongl. Nordstjerne Orden
Ledamot af Kongl. Vet. och Vitterh. Samh. i Göteborg
Kongl. Vet. Sällsk. i Throndhien
Kongl. Nord. Fornskrift-Sällsk. i Köpenhamn

för Philosophiska Graden

författadt och till offentlig granskning framställt

af

LAURENZ RUDGREN

af Göteborgs Nation

på Gustav. Lärosalen den 14 Juni 1839.

p. v. t. e. m.

Upsala, K. Akad. Boktryck. 1839.

HÖGVÄLBORNA
FRU FRIHERRINNAN
LOUISE STJERNSTEDT
FÖDD VON HOFFSTEN

egnas dessa blad

med vördnad och tacksamhet

af

FÖRFATTAREN.

Om Troubadourernes Poesi.

I Söderns sköna nejder finns ett land,
Vid Medelhafvets mångbesjungna strand;
Ett solens älsklingsbarn, så rikt beskänkt
Som Skaldens djerfsta bildningsgäfva tänkt.
Inunder himlens azurblåa pell
Slog våren upp ett evigt blomstertjell;
Af ambra fylld är vindens andedrägt,
Det ligger helsa i hvar enda flägt.
Orangen glöder rikt i Solens brand
Och Mandelskogen kransar källans rand;
Granaten höjer sig på kullens topp,
Och Mullbärsträdet skuggar bäckens lopp,
Der spinner Silkesmasken glad sitt ho,
Han trifs så väl i lundens sälla ro;
Oliven frodas skönt i hägnad dal,
Och i hvar krona slår en Näktergal;
Det bor Musik i flodens silfverfall,
Det bor Musik i klippans återskall.

Det är Provence: ett jordiskt Paradis,
Af Riddarns bragder känt och Sångens pris.
Här Troubadouren fordom harpan slog
Här lefde han så glad och sjöng och dog —
Hans mun är stum, hans stämma tystnad re'u,
Hans sköna språk är utdödt längesen.
Hans minne lefver dock i evig glans,
Hans Dikt är lik en oförgänglig krans,
Ovanskligt grönskande från tid till tid.
En bild af denna Dikt, så skön, så blid
Jag måla djerfs. — Må taflans enkla drag
Ej sakna lif och lockande behag!

Folkpoesien är öfverallt den äldsta. Dess karakter är enkelhet i framställning, i metrisk form. Den är inhemsk bland alla folk, men dess verkningar äro mångtygast i de tider, då tron på det underbara och lustern för det äfventyrliga förena sig med glad sinnlighet och oskuldsfull naivetet. Då idkas Sångens konst med glödande nit, af hjertans lust; då uppstår ett eget slaggs sällskap, kringvandrande Sångare, som med musikaliskt accompaniment föredraga gamla och nya Sånger och Sagor. Så var det i Grekiska Sångens första dagar vid Homeridernes tid; så var det äfven i Medeltiden, före, under och efter Troubadourernes tidevarf. Folkpoesien var lika begriplig, lika tacknämlig för hela Nationen utan skillnad af stånd eller villkor; Spelmän och Sångare öfvade sin konst såväl inför den rike och mäktige, som inför den fattige och ringe. Häfdatecknarne Du Fresne och Muratori, (*Antiquitates Ital.*) klaga, sedan det åttonde århundradet, ofta öfver dessa lättfärdiga landstrykare, som de kalla *joculatores*, *ministrales* eller *ministelli*, *scurræ*, *mimi*, och förarga sig öfver Förstarne och Ädlingarnes frikostighet mot sådana ovärdiga. Emedertid voro dessa icke blott Sångare och Musici, utan drefvo tillika gyckelmakarens oädlare yrke. Ingenstädes blefvo de bättre mottagna än bland det lifliga Folk, som bebodde den sydliga kuststräcka af Frankrike; der droggo de i skaror från stad till stad, från slott till slott och undfingo rika skänker för sina lustiga konster. Med afseende härpå säger en Fransysk Skald, Philip Mouskess, i trettonde århundradet: "När Konung Carl den Store hade bragt alla länder under sin lydno, då skänkte och fördelade han hela Provence, som är rikt på vin, skogar och vatten, till de yppiga Spelmän och Minstreless." Det var således detta slags Sång, som utgjorde den

begynnande Medeltidens Nationalpoesi och bevittnade dessa århundradens rårare anda. — Men i tidens lopp utvecklade sig obemärkt en händelse, som i Medeltidens Historia grundlägger ett nytt tidevarf. Den råhet, som utmärkt Adeln ända in i elfte århundradet, mildrades småningom och lemnade rum för ett finare och ädlare lefnadssätt, som numera började herrska i Förstarnes och Ädlingarnas borgar. Historien påstår att denna förfining, känd under namn af Riddar-anda, blifvit förberedd genom de formliga Riddar-Ordnarne och sedermera fullkomligt utbildad genom verkningarne af de första Korstågen.

En händelse, som denna, måste äfven i Poesien uppväcka en ny anda. Gyckelsången kunde ej mer tillfredsställa det finare umgängslifvets fordringar, som längtade efter ädlare njutningar; och nu uppkom en konstrikare poesi, som, fostrad af Riddar-andan, mäktigt tillbakaverkat på densamma. — Det var i S. Frankrike, som denna Konstpoesi först framträdde. Men detta herrliga, med alla en solblid himmels behag utsmyckade land, som öfverträffade nästan alla Europas länder i bildning och välstånd, var just Riddar-andans vagga; här förenades denna anda, tidigare och mer än annorstädes, med glad lefnadsnjutning, brinnande ärelust och svärmande qvinnodyrkan. Måste ej, under sådana förhållanden, en Konstpoesi snart uppblomstra? — Straxt efter Korsfärdernas början hade Riddarlifvet här uppnått sin fulla mognad, och vid sammá tid se vi denna Poesies karakter redan utpreglad i Peire Rogiers och hans samtidas Dikter; året 1140 kan beteckna tidpunkten för dess egendomliga utbildning.

Öfvergången från Folkpoesien till Konstpoesien bildade Sångerna af den bekante Gref Guillem af Poitiers,

en af de första som antogo korstecknet. Hans verser bäraa alla pregeln af hög enfald; han känner blott några fåå versarter, hans strophbyggnad är ytterst enformig; likväll tycker han sig kunna berömma sig af sin konstfärdighet. Det bör anmärkas, att denna konstpoesi utgick från ädlingarne; dessa gäfvö anledning dertill, icke blott medelbarligen, emedan denna poesi var en product af det högre sällskapslivet, utan äfven omedelbarligen genom de första accordernas anslående. Detta intygar Historien; ty de begge äldsta Konstskalder: den nyssnämde Greff Guillem af Poitiers och hans vän Vicomte Ebles af Ventadour, höra till Adelståndet. Men tjenarne i Ädlingarnes hof lärde sig snart den nya Diktarten och söngo sina herrskares och herrskarinnors lof, emedann de derigenom funno ett medel att stiga i deras gunsst — och desse äro de, som utbildat denna poesi till en konst och tillika såsom ett förväfningsmedel. Att Ädlingarne först idkat konstpoesien, bekräftas ytterligare genom ett yttrande af Bernart af Ventadour, den viggstigaste af de äldre Hofskalderne. Han säger nemligenn i en Minnessång: "Ej mer har jag lust att vara Sångare, ej heller i min Herres Skola, Ebles af Ventadour, dåå mina sånger icke äro mig till någon fromma" — och förklarar alltså, att hans herrskare undervisat honom i Sångens konst.

Troubadourerne sjelfva iakttaga fullkomlig tystnad om ursprunget af deras Poesi; Guiraut Riquier, ensam, undantagen. I en Dikt af år 1275 talar han sålunda om uppkomsten af sin konst: "Sannerligen, ifrån vissa och skickliga männer utgick från början Jongleriet, för att genom skickligt spelade Instrumenter förskaffa Ädlingarne ära och nöje. Desse höllo från början Jongglereur, och ännu i dag hållas sådane af de stora

i landet. Härefter kommo Troubadourer, att besjunga stora bragder, att prisa de Ädle och uppmuntra dem till höga bedrifter: ty den som icke förrättar dem, den vet dock att värdera dem. Så började, efter min mening, Jongleriet, och hvar och en lefde nöjd bland de Ädla." Af detta ställe finner man: 1:o att Jongleurerne äro äldre än Troubadourerne och liksom dessa lefde i Hofven; 2:o att Hofpoesien utgick från särskilda Mästare, men icke från de Stora sjelfva, ty dessa voro föremål för Sången. — Af det anförda stället af Bernart af Ventadour kunde man lätt föreställa sig, att Troubadourerne bekände sig till någon förbindelse, hvori vissa regler för formen voro gällande, och hvilken således mer eller mindre motsvarade begreppet af en Poetisk Skola. Men detta voro utan tvifvel mycket origtigt. Den trånga andan af en Skolpoesi står i uppenbar motsägelse med den fria lyftning som i allmänhet utmärker Troubadourernes Poesi. Med ordet *escola*, som flerstädes hos Troubadourerne förekommer, menas ej någon Skaldeskola, utan i allmänhet lära, undervisning; ty äfven Diktens konst måste läras och inöfvas. Detta skedde dels genom mundtlig och skriftlig undervisning, som man af ansedda Skalder erhöi, dels genom dessas exempel. På någon egentlig Skola få vi icke tänka: derföre säger Jauffre Rudel: "Jag har nog lärare och lärarinnor i Sången, omkring mig i ängar och lunder, träd och blommor och dertill foglars sång."

Liksom vi neka tillvaron af någon Troubadour-Skola, betvifla vi äfven tillvaron af formliga poetiska Sällskaper, som på bestämd tid anställde täflingar och utdelade belöningar. Poesien i sin blomstringstid behöfver inga drifhus; dessa, de uppmuntrande Academierna, beteckna merändels dess förfall. Äfven de såkallade Minne-

domstolarne d. v. s. fruntimmers-föreningar, som sknlle hafva sysselsatt sig med afgörandet af uppkomna tvisterr i kärleksmål, hafva troligen aldrig funnits. Antagandett af sådana kärleksdomstolar stöder sig helt och hållet på den lättrogne Nostradami Troubadourernas Historia;; men de grunder, som här anföras för desse föreningarss existens, äro icke nog starka för att ens göra sakenn trolig. Det kraftigaste bevis emot dessa poetiska Aca-demier och MinneDomstolar ligger alltid deruti, att Troubadourerne sjelfva aldrig nämna dem; Nordfrankrikee egde sådana anstalter, och Poesien har ej med tystnadd förbigått dem. — Men det är tid att bestämma begreppenn af Jongleur och Troubadour. — Jongleurer, d. ä. Spelmän (af *joglar*) kallas alla de, som af Poesien ellerr Musiken gjorde ett yrke. Troubadourer, d. ä. uppfinnaree (af *Trobaire* acc. *Trobador*), kallade man alla dem, somn sysselsatte sig med Konstpoesien, af hvilket stånd de ock voro, likgiltiga om de sjöngo för egen lust elleer belöning af andra. Begge slagen lefde af andras mildhet, derföre förvexlas namnen understundom med hvarandra. Troubadourerne voro dels fattiga Riddaresönnerr, såsom: Guillem af Cabestaing, Pons af Capdueil, Peyrol, Rambaut af Vaqueiras, Guillem Ademar m. fl.; andra hörde till det redan då i S. Frankrike aktade borgarståndet, såsom Folquet af Marseille, Arnaut af Marneil, Gaucelm, Faiditt, Peire Vidal, Aimeric af Peguilain; andra, såsom, Guiraut af Borneil, voro af ganska låg härkomst; och Bernart af Ventadour, den ömmaste af alla Provençaliskaa Minnesångare, var son af en fattig Slottsknekt. Märkvärdigt är, att äfven andlige sällade sig till kärlekssångarne: Guri af Uisel, och Peire Rogier utbytte sitt andliga embette mot sångarkallet och drogo igenom verlden, och Gaubert af Puicibot rymde ur sitt kloster för att sjungga om kärleken — så stort var det fria skaldelifvets behagg.

Vi hafva redan anmärkt, att namnet Troubadour betyder egentligen en Konstskald i motsats mot Folkskald. — Uttrycket finnes först hos Rambaut af Orange, men redan Guillem af Poitiers nyttjar *Trobar* i bemärkelsen af dikta, uppfinna. Det är sannolikt, att man med Troubadour icke förstod någon annan än Lyrisk Skald. Romanen och Novellen voro, för sin enklare styl och konstlösare form, mindre aktade än det Lyriska qvådet. Deraf förklaras lätt, hvarföre det heter om Elias Fonsalada, att han icke varit någon god Troubadour utan en Novellskald. — Troubadourerne sökte i allmänhet göra sin Diktart gällande såsom en högre Poesi; de kallade den en konst att dikta: *art de trobar*; aldrig, såsom man påstått, den glada vettenskapen: *gai saber*, ett uttryck, som först sedermera uppkom i Academien i Toulouse. Deras konstmessiga Skaldskap betraktades allmänt såsom ett ärofullt kall; Kejsare och Konungar försmådde ej den ära, som åtföljde det, och mångengång har Sångarens sjelfkänsla obeslöjad uttalat sig. — Raimon af Gaucelm yttrar: "Knappt visar jag mig, så frågar man: R. af G. har ni diktat något nytt? Då svarar jag hvar och en vänligt, ty det behagar mig, då jag hör sägas om mig: det är den, som förstår att göra Coblas och Sirventeser." — De Troubadourer, som uppehöll sig vid hofven, pläga icke opassande kallas Hofskalder; dessa i synnerhet förstodo tillika att sjunga och spela; den, som ej egde dessa talenter, plögade föra en tjenande Jongleur med sig. Många satte sjelfva sina Sånger i Musik; få deremot kunde skrifva; Skalden måste derföre oftast dictera för en annan; derföre äro orden Dikta och Dictera, Dikt och Dictat i Provençaliska språket likbetydande.

Jongleurernes hufvudsakliga sysselsättning var Tonkonsten. De musikaliska instrumenter, som de begag-

nade, voro af flere slag. De vigtigaste voro: Violon, Harpan och Cittran. Vi hafva redan nämnt, att Jongleurerne med sång och spel accompagnerade de Hofskalder, som sjelfva icke kunde föredraga sina dikter. Detta märkvärdiga förhållande mellan Skalden och Tonkonstnären hör till den Prov. Konstpoesiens karaktersdrag och träffas ingenstädes så allmänneligen, som här. Hvarje Skald, hvares villkor tillät eller fordrade det, hade een eller flere Spelmän i sin tjenst. Desse plögade ur Skaldens mun emottaga qvädet och sedan föredraga det uur minnet. Ofta nämna Troubadourerne Jongleurernes underordnade tillstånd, såsom de der lefde af de förnas hörrer gåfvor. "För Guds skull, Bayona — säger Raimon aaf Miraval — huru ousägligt arm och illa klädd är ddu ej! men jag vill med en Sirventes draga dig ur nöden." Dessa Spelmän borde äfven innehafva konsten att boerätta, hvarföre mången bland dem erhöill binamnet Boerättare: Comtaire. Slutligen måste äfven en fullkomlig Jongleur ega färdighet i Lindansarens och Gycklarens konster.

Samlingsplatser för Hofskalder och Sångare voro Konungars och Furstars Slott och Ädlingars Borgar. De stunder, som ej upptogos af jagt och andra ridderliga sysselsättningar, plögade de mäktige gerna lyssna tiill sångarens ord. Men i synnerhet vid Hoffester plögade Skalderne med sitt strängaspel upplifva och förhöja deen allmänna glädjen. Såsom en beskrifning på dessa Hoffester, vilja vi anföra följande ställen: Raimond Viddal säger i en Novell: "Herr Uc af Mataplana gjorde ssig glad i sitt hus, omgifven af mäktiga Baroner; man åt och förlustade sig och här och der i salen speladdes schack och bräde på gröna, röda och blåa tapeter. — Sköna qvinnor voro tillstädes och samtalet var frifit och

anständigt. Se! då trädde en Spelman in af intagande skick och välklädd; af det sätt, hvarpå han trädde fram till husets Herre, märkte man, att han kunde skicka sig väl. Härefter föredrog han sånger och muntrade sällskapet på mångfaldigt vis." Arnaut af Marsan säger i beskrifningen af en dylik Hoffest: "Vi begåfvo oss i gemaket för att spela schack och bråde och afhöra sånger och berättelser, af hvilka tusendetals föredrogos, hvilka man uppmärksamt åhörde. Så höllo vi ut till solens nedgång, då man kallade oss att äta i den stora salen" — De gåfvor, som Hofskalderne undfingo såsom belöningar för sin glada konst, voro vanligen hästar, ridtyg, klädningar, stundom äfven penningar.

Ingen Furstes palats, ingen Riddares boning var tillsluten för Troubadourens besök. Riddarsinnet hade gjort det till en pligt, att icke neka någon vandrare att beträda husets tröskel. Skulle då ej den, som kom med Sångens fröjd och Diktens behag, öfver allt vara efterlängtd och välkommen? — De förnämsta af Troubadourernes gynnare förtjena, för deras betydande inflytelse på Poesien, att här kortligen anföras. Bland dem glänsa, framför alla, flere Grefvar af Provence af Huset Barcelona, t. ex. Raimon Berengar II, Alfons II och Raimon Berengar IV i sednare hälften af tolfte och förra af trettonde seklen. Bredvid Grefvarne af Provence förtjena Grefvarne af Toulouse, såsom befordrare af poesien, en tacksam hågkomst. Af dessa böra nämnas Raimon IV af S. Gilles, en af de första korsherrarne, Raimon V, VI & VII. Äfven hos konungarne af Arragon och Castilien funno Troubadourerne hägn och beskydd. Och orättvist vore, att bland Skaldevänner förgäta Grefven af Poitou Richard Lejonhjerta, sedermera Englands Konung. Ej heller böra Bonifaz

Markgrefve af Montferrat, sedan 1204 Konung af Thessalonica, ell Azzo VII af Este här förgätas; till och med ädla Förstinnor satte en ära i att hägna och belöna Sångens idkare; såsom Eleonore, först Ludvig VII:s af Frankrike, sedermera Henrik II:s af England gemål, och Ermengarde, Vicomtesse af Narbonne.

Provençaliska Poesiens Historia upptager en tidrymd af ungefär 200 år, från 1090 till 1290. Man kan indela denna tidrymd i trenne afdeln.: af hvilka den första fr. 1000—1140 betecknar den Provençaliska Poesiens uppkomst och utveckling; den andra fr. 1140—1250 utmärker dess blomstring, och den tredje fr. 1250—1290 betecknar dess aftagande och slutliga förfall. Den första periodens Historia är ej tillräckligt känd; dess karakter: ett medvetet sträfvande från det enkla till det konstmessiga, skönjes redan hos Guillem af Poitiers. — Den andra perioden är historiskt klar; dess inre karakter betecknas af Poesiens svärmande anda och fulländad konstform; dess yttre karakter af Skaldens glada och lyckliga läge. Den första hälften af denna period är egentligen Troubadourernes gyllene ålder: Bernart af Ventadour, Bertran af Born och Arnaut Daniel, i hvilka tidehvarfvets anda fullständigast uttalar sig, kunna tillika framställa de olika rigtningarne af samma anda. — I Guiraut af Borneil, som redan tillhör periodens andra hälft, har Konstpoesien uppnått sin största höjd, hvarföre man med skäl kallat honom Troubadourernes mästare. Men han förebådar tillika konstens undergång i de klagotoner, i hvilka, mot slutet af denna tiderymd, äfven andra instämde. — Den tredje periodens Historia framställer den Provençaliska Konstens aftynning och slutl. undergång; dess karakter är en afgjord böjelse för det Elegiska och Didaktiska. Guiraut Riquier

kan anses såsom Representant för denna period. — Egentliga orsaken till Prov. Sångens förfall var den förändrade sällskapstonen hos de högre stånden; denna förändring åter var en nödvändig följd af Adels utarmande dels genom korstågen och andra krigiska företag, dels genom förökade skatter under Fransyskt herravälde, dels hufvudsakligen genom omåttlig praktlystnad och oförnuftigt slöseri. — Den uppoffrande, oegennyttiga anda, som utmärker Riddartidens mest glänsande period, hade försvunnit för en allt öfverväldigande egoism. Ett nytt lefnadssätt inträdde, som ej kunde stå tillsammans med den högre Poesien. Denna, beroende af de Storas gunst, i hvars solsken den uppvext, kunde ej ega bestånd utan detta element. Skalderna, väl kännande hvarifrån det dödliga hugget kommit, klaga därför öfver ingenting så mycket, som öfver de Mäktigas råhet och egennytta och öfver konstens förfall genom eländiga sångare; och ingenting prisa de högre, än den gamla goda tiden, då den äkta Skalden ärades och belöntes. Men vi vilja äfven här låta Troubadourerne sjelfva tala: Guiraut af Borneil klagar: "Fordom såg jag Tornerspel anställas och beväpnade framträda; nu förtiden är det en ära att röfva oxar och får och lam. Vanära öfver den Riddare, som borde uppföra sig artigt och belevadt, och dock med sina händer vidrör bråkande lam och plundrar kyrkor och vandrare. Fordom såg jag sångare i prydlig dräkt vandra från hof till hof, blott för att sjunga kvinnans lof. Nu våga de icke mer tala; så är den sanna äran försvunnen." Aimar af Rocaficha säger: "Nu glädja sig de nedrige åt sin nedrighet, de hata det sköna Skaldskap och ingen finner mer behag deruti; hvar och en ler med gäckeri, när man hör Troubadouren säga, att utan ädelt sinne gifves det ingen Adel."

Sedan vi nu sökt skildra Provençaliska Skaldekomstens anda och öden, vilja vi kasta en blick på dess mångskiftande former och vexlande innehåll.

Troubadourerne kallade versen: *môt*, d. ä. orid. Strophen hette *Cobla* d. ä. förbund, förknippning. Qvädet i allmänhet kallades *Trobar* d. ä. uppfinning, eller *obra* d. ä. verk; om det var ämnadt för sång: *chantar*, *chantareit*, *chan* = sång eller *sonet* = visa. I mångt qväde träffar man Refrainen; ja, den är för vissa Diktarter till och med oundgänglig. Provençalerna tyckas hafva kallat den: *refrim* = echo, genljud, ehuru den ingenstädes uttryckligen nämnes. En ny uppfinning af Troub. är den icke; de funno den i Kyrkosången, utan tvifvel äfven i Folksången. — Ny är deremot: *Tornadan* = återuppreparandet eller kanske rättare: vändningen, d. v. s. den poetiska apostrophem. *Tornadan* är en liten Epilog, vanligen ställd till någon viss person, t. ex. till diktens föremål, eller till den som frambar sången, eller till en vän o. s. v. Rimmet hette *rima*; det indelades redan då, som nu, i manligt och kvinligt. Det Provençaliska Språket egde en otrolig mängd rimformer, hvarföre ock rim och ordspel talrikt förekomma. Af de mångfaldiga olika Diktarternas benämningar vilja vi anföra: *Vers* = Versen och *Cançons* eller *Chansós* = Canzonen. Att skilja dem från hvarandra, är ganska svårt; torde också vara origtigt, enär Aimeric af Peguilain uttryckligen säger: "Jag påstår, att man ej mellan Canzon och Vers kan finna någon annan skillnad, än benämningen." Olikheten låg troligen endast i formen. — *Chançonetta*, Canzonettan var likbetydande med Canzonen. *Mieia Chansó*, Half-Canzonen var tydligen en Canzon af ringare antal stropher. — Den fullkomligaste motsats mot Canzonen bildade *Sirventés*, (*Sirventesc*, *Sirventesco*), d. ä. tjensst-

dikt; hvarmed man förstod ett lof- eller tadelqväde i offentliga och enskilda mål, dock med uteslutande af kärleksangelägenheter. Man kallade ett dylikt qväde tjensteqväde, emedan det författades af en Hofskald i hans Herres tjenst. — *Planh* = klagosång, begret en väns, en hjertes, en älskarinnas död. En vigtig plats intog *Tensós*, Tenzonen äfven *Contenciós* eller *Jocs partitz* kallad. Det var ett stridsqväde, der de stridande delade sig mellan frågorna, hvarför det ock kallades *Partimens* eller *Partia* = delning. Gällde striden kärleken, hette qvädet *Jocs d'amor* eller *Jocs enamoratz* = kärleksspel: Stridde flere än två personer fick det namn af *torneiamens*, tornér. *Pastoreta* eller *Pastorella* herdesång, är ett samtal mellan Skalden och en Herde eller Herdinna, med en kort inledning; en särskild varietet af detta slags qväde var *Vaqueyra*, Koherdesången. *Alba* = Dagqväde (*alba* bet. Morgonrodnad) firar tvenne älskandes lycka, och uttrycker deras harm öfver dagens ankomst. *Serena* = aftonqvädet, uttrycker de Älskandes längtan efter aftonens timma. *Descort* = tvedrägt, kallade Troub. en sång, hvars stropher icke öfverensstämde i versart och verstal. För öfrigt förekomma en mängd andra namn på Diktarter från en sednare tid, t. ex. *Breu doble*, *Retroensa*, *Balada*, *Canson redonda*, *estondigz*, *comjatz*, *devinalhs*, *carros*, *sermós*, *prezicansa* o. s. v. För Romanen fanns ingen bestämd benämning. Berättelsen kallades vanligen *Novas*, eller *Comtes*; den poet. episteln *breus* ell. *lettras*.

Några anmärkningar om den Provençaliska Poesiens innehåll skola här följa, för att gifva åtminstone ett ungefärligt begrepp om denna föga kända Litteratur. Om man jemför en mängd Dikter af olika författare, så skall man snart hos dem alla upptäcka ungefärligen

en och samma poetiska karakter. Man skulle kunna föreställa sig hela denna Litteratur såsom arbeten af en enda Skald, frambragta i olika sinnesstämningar. Det förstås, att utmärkta Individualiteter äfven här göra sig gällande; ty hvem skulle ej, redan vid första blicken, kunna skilja Bernarts af Ventadour naiva innerlighet, från Arnaut Daniel's kalla prydlighet, eller denna sednare från Marcabruns sökta underlighet? Likväl är det samma anda, som genomtränger deras Dikter så väl som hela deras Litteratur; det är öfverallt samma poetiska synpunkter, under hvilka Skalden betraktar sitt föremål; och blott den, som från den allmänna ståndpunkten förmår sätta saken i det snillrikaste ljus, förtjenar namn af en större poetisk talent.

Tankens enkelhet är det mest i ögonen fallande karaktersdraget i Troubadourernas Poesi; liksom öfverhufvud hela tidehvarfvvet höll sig vid vissa allmänna åsikter, utan att hafva en aning om de mångfaldiga, till en del hvarandra korsande Ideerne och rigtningarne hos en kommande tid.

Rörde sig således den Romantiska Poesien i en mycket trångare Idee-krets än den nyare, så bemödade hon sig likväl att på nytt vis återgifva de tankar, som blifvit en gemensam egendom; och således förenade sig med Ideernas enkelhet en prydlighet i deras inklädnings, en skicklighet i uttrycket, som öfverraskar den opartiske betraktaren och sätter honom i stånd att genomläsa hela band af dessa Dikter, utan att tröttna. I detta afseende äro Troubadourerne Mästare. — Så mycket om andan och värdet af Provençaliska Poesien i allmänhet. Se här några anmärkningar om Qvädets olika arter, med uteslutande afseende på innehållet.

Man indelar de Lyriska Dikterna lämpligen i trenne arter: Minnedikt, Sirventes och Tenzon. 1:o Minnedikten. Den kärlek hvarom Minnedikten handlar, var en rent poetisk. Skalden valde sig en dame, den som syntes honom värdigast, till föremål för sina sånger. Merändels föll valet på hans gynnares dotter eller maka eller anförvandt, och den firade gladde sig att hafva funnit en sångare, som förherrligade hennes namn. Man tänkte ej på afståndet af rang eller olikheten af yttre villkor; ty en tid hade inträdt, då, man, äfven på annat sätt, än genom hög börd och ridderlighet, kunde höja hufvudet ur hopen, och snillet adelsadel var högt aktad. Väl var denna kärlekshandel mellan skalden och hans utvalda någon gång allvarsamt menad, såsom den smältande innerligheten i mångt qvåde tyckes förråda; dock satte den i allmänhet mer Skaldens snille än hjerta i rörelse. Att älska framställdes derföre, liksom att dikta, såsom en konst; deraf uttrycket: *Saber d'amor* = förstå sig på kärlek. Kärleken gällde för Minnesångaren såsom skaparinna af allt det som adlar människan, såsom humanitetens urkälla. Ett vanligt föremål för Minnesången äro betraktelser öfver kärlekens karakter och de deraf hemtade föreskrifter, huru man skall behandla denna egensinniga passion. Tålmod är den älskandes gyllene ord; den talisman för hvilken den älskades hjerta öppnar sig. Tyslåtenhet är ett nödvändigt villkor för kärleken — föröfrigt anbefallas varsamhet, försigtighet, beständighet.

2:o Sirventesen. Här träder Skalden liksom ur den trånga huslighetens krets ut i det offentliga, på stridsplatsen för att angripa det dåliga, försvara det rätta och förfäkta ett parti eller ock sitt eget handlingssätt. Dessa Dikter äro för oss af högsta vigt, emedan de tillkänna-

gifva de åsigter och omdömen, som då för tiden om personer och förhållanden voro gällande. Sirventesen rör sig i en ganska stor verkningskrets; den behandlar alla lifvets föremål, utom kärleken och religionen. Dess karakter består i en bitter, ofta sårande ton, som gernna inblandar personligheten. Andan af denna Diktart vissar sig tydligast i den ästhetiska kritiken, hvaraf flere exempel förefinnas; denna tadlar aldrig en Skald utan att angripa hans person och förebrå honom hans härkomst, hans armod, hans utseende, och andra tillfälligheter. Sirventesen kan indelas i den politiska, den moraliska och den personliga. Den politiska Sirventesen sysselsätter sig vanligen med fosterländska angelägenheter. Hit höra: Stridssången, der den skönaste krigiska anda uttalar sig, Korstågssången, en af de herrligaste poetiska productioner från denna tid, Tornersången, Prissången, Tadelsången o. s. v. — Den moraliska Sirventesen bestraffar tidens och de särskilda ståndens fel och brister. Hvarken de Andliga eller Kyrkans öfværfhud skonas. Den är häftig, liksom ett utbrott af den bittraste harm. — Den personliga Sirventesen sammanfaller ofta med den politiska. Den innehåller stundom Troubadourens egna bekännelse och har således ett stort värde, såsom bidrag till Provençalernes lefnadshistoria och karakteristik.

3:o Tenzonen. De Provençaliska Tenzonerne voro rena qvickhetsöfningar, Snillets lekar, i detta sednare ords egentligaste mening. De talande stodo fiendtligen emot hvarandra, så att den ene angrep den andras sats. Denna täflingssång är utan tvifvel en product af tildelshvarfvets dialectiska anda; om denna eljest just i Frankrike varit herrskande, må Philosopherne afgöra.

Tenzonen behandlar alla ämnen: kärlek, allmänna händelser, personligheter. Man kunde fråga, om dessa täflingssånger verkligen härrörde från olika författare, eller från en enda; Raynouard tror det förra. Svårt är, att med visshet afgöra denna fråga. Skulle Tenzonen underkastas skiljedomares utslag, så föreslog den, som framkastat stridsfrågan, en eller flere till detta åliggande, den andra gillade dem och antingen ökade deras antal eller åtnöjde sig med de föreslagna. Detta lilla tribunal kunde bestå både af männer och fruntimmer eller af begge tillika; flere än trenne skiljedomare förekomma ej; stående Domstolar äro ej sannolika och kunna ej bevisas. Bland den stora mängd stridsfrågor, som i Tenzonerne förfäktas, må här nämnas några, som hafva afseende på kärleken: "Hvilka äro störst: kärlekens fröjder eller lidanden?" — "Af tvenne äkta männer hade den ena en ganska ful, den andra en ganska skön maka, begge akta dem lika sorgfälligt; hvilken är minst att tadla?" — "Hvem är mest förälskad, den som icke kan motstå begäret, att öfverallt tala om sin dame, eller den som stillatigande tänker på henne?" — "Skall en lycklig älskare föredraga att vara sin dames älskare eller make?" — "En äkta man upptäcker att hans maka har en älskare; begge de sednare få veta att de äro upptäckte; hvilken af dessa tre är mest i klämman?"

Vi hafva redan anmärkt, att Troubadourerne blott voro Lyriska Skalder, bredvid hvilka de berättande stodo såsom en egen class. Vi gå dock att slutligen kasta en hastig blick på de icke lyriska Dikterne. Vi indela dessa i berättande och undervisande. Den berättande Dikten hade att erbjuda Romaner, Noveller, Legender och Rimkrönikor. Romanens och Novellens

hemland var väl egentligen Norra Frankrike; men i det Södra egde ock en stor rikedom på dessa skaldeslagag, dels införda från grannstaten, dels landets egna producteter. Likväl hafva blott tre Romaner och ett ringa antal Noveller kommit till våra dagar. De bibehållna Romanerna äro: Girart af Roussillon, ur Carl den Stores Sagokrets; Jaufré, ur Runda bordets Sagokrets, och Philomena, i ur Carl den Stores; följande hafva gått förlorade: den sköna Maguelonas historia (den Fransyska Romanen i af detta namn är blott en öfversättning), en Roman om den hel. Graal; Lancelot och Rinald af Arnaut Danieiel, Andrieu af Frankrike m. fl. Noveller finnas af Peire Vidal, Raimon Vidal, Lanfranc Cigala, Arnaut af Carcasses. Legender: om den hel. Amandus, om den hel. Fides, om den hel. Honoratus. En enöda Rimkrönika äga vi, nemligen Albigenserkrigets historia af Guillem af Tudela.

Den undervisande Poesien innehåller vettenskapliga, moraliska och andliga Dikter. Bland de vettenskapliga vilja vi nämna: Kärlekens Brevier, af Matfre Ermengau, ett poem, som är ett inbegrepp af tidens hela vetande; och Kättarens omvändelse, af Izarn.

Bland de moraliska förtjena följande anmärkas: ett fragment af Boëthii lefnad; ett slags Adelspegel o. s. v. Vigtigast bland de Andl. Dikterna torde vara Mysteriet om de visa och fåvitska Jungfrur; sannolikt i det äldsta Dramatiska försök, som i ett nyare språk kommit till våra dagar.